

Uchwała z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 2/03

Sędzia SN Jan Górowski (przewodniczący)

Sędzia SN Bronisław Czech

Sędzia SN Barbara Myszka (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku L. Bank S.A. w W. przy uczestnictwie Rafała P. o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 12 marca 2003 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z dnia 13 września 2002 r.:

"Czy do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata (art. 98 § 3 k.p.c.) zalicza się wydatki poniesione przez tego adwokata bądź stronę z tytułu opłaty skarbowej od pełnomocnictwa?"

podjął uchwałę:

Do kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (art. 98 § 1 k.p.c.) strony reprezentowanej przez adwokata podlega zaliczeniu wydatek poniesiony przez nią w związku z koniecznością uiszczenia opłaty skarbowej od dokumentu stwierdzającego ustanowienie pełnomocnika.

Uzasadnienie

L. Bank S.A. w W., reprezentowany przez pełnomocnika będącego radcą prawnym, wystąpił z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu wystawionemu przeciwko dłużnikowi Rafałowi P. i zasądzenie od dłużnika zwrotu kosztów związanych z postępowaniem o nadanie klauzuli wykonalności.

Postanowieniem z dnia 26 kwietnia 2002 r. Sąd Rejonowy w Grodzisku Mazowieckim uwzględnił wniosek o nadanie klauzuli wykonalności i zasądził od

Rafała P. na rzecz L. Banku S.A. w W. kwotę 77 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

W zażaleniu na zawarte w tym postanowieniu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania wierzyciel podniósł, że Sąd przyznał mu tylko zwrot uiszczanego wpisu w kwocie 27 zł oraz wynagrodzenie radcy prawnego w kwocie 50 zł, odpowiadającej stawce określonej w § 12 ust. 1 pkt 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 1997 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. Nr 154, poz. 1013 ze zm.), natomiast pominął opłatę skarbową w kwocie 15 zł uiszczoną od dokumentu stwierdzającego ustanowienie pełnomocnika. Zarzucając naruszenie przepisu art. 98 § 1 k.p.c., domagał się zmiany zaskarżonego postanowienia przez zasądzenie od dłużnika kwoty 92 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Przy rozpoznawaniu zażalenia Sąd Okręgowy w Warszawie powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnieniu prawnym. Sąd Okręgowy podkreślił, że w praktyce orzeczniczej sądów na obszarze jego właściwości zarysowała się rozbieżność stanowisk w kwestii dopuszczalności zaliczenia wydatku poniesionego z tytułu opłaty skarbowej od pełnomocnictwa do kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c. w sytuacji, w której strona jest reprezentowana przez pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym. Opłata ta jest świadczeniem publicznoprawnym należnym od strony oraz jej pełnomocnika i trudno obowiązek spełnienia takiego świadczenia przerzucać na przeciwnika, jest jednak, zdaniem Sądu Okręgowego, niewątpliwe, że obowiązek uiszczenia tej opłaty pozostaje w ścisłym związku z wydatkami poniesionymi przez stronę w postępowaniu sądowym toczącym się z jej udziałem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 9 września 2000 r. o opłacie skarbowej (Dz.U. Nr 86, poz. 960 ze zm.), opłacie skarbowej podlegają podania i załączniki do podań składane w sprawach indywidualnych z zakresu administracji publicznej, czynności urzędowe w takich sprawach dokonywane na podstawie zgłoszenia lub na wniosek zainteresowanego oraz zaświadczenia i zezwolenia wydawane na wniosek zainteresowanego, a ponadto określone rodzaje dokumentów, w tym dokumenty stwierdzające ustanowienie pełnomocnika oraz ich odpisy lub wypisy. Przedstawiając zagadnienie prawne, Sąd Okręgowy wyszedł z założenia, że w

razie ustanowienia przez stronę pełnomocnika procesowego obowiązek zapłaty opłaty skarbowej od dokumentu stwierdzającego ustanowienie pełnomocnika obciąża solidarnie stronę oraz pełnomocnika, uznał bowiem, że wniosek taki wynika z art. 4 ust. 2 ustawy o opłacie skarbowej. Analiza treści wskazanego przepisu świadczy o wadliwości przyjętego założenia.

Według art. 4 powołanej ustawy, obowiązek zapłaty opłaty skarbowej ciąży na osobach fizycznych, osobach prawnych i jednostkach organizacyjnych nie mających osobowości prawnej, jeżeli wystawiają (sporządzają) dokumenty, składają podania i załączniki do podań albo jeżeli na ich wniosek dokonuje się czynności urzędowych lub wydaje zaświadczenia lub zezwolenia. Obowiązek zapłaty opłaty skarbowej ciąży solidarnie na wymienionych osobach lub jednostkach, jeżeli składają wspólne podania i załączniki do podań albo jeżeli na ich wspólny wniosek dokonuje się czynności urzędowych lub wydaje zaświadczenia albo zezwolenia. Przepis art. 4 ust. 2, ustanawiający solidarne zobowiązanie z tytułu opłaty skarbowej, nie dotyczy opłaty należnej od wystawienia (sporządzenia) dokumentów wymienionych w art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy, którą powinien uiścić wystawca takiego dokumentu. Opłatę skarbową od dokumentu stwierdzającego ustanowienie pełnomocnika powinien zapłacić mocodawca, gdyż jest on osobą podpisującą dokument pełnomocnictwa, czyli wystawcą tego dokumentu. Z braku wyraźnego przepisu ustawy, nakładającego obowiązek zapłaty opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa, zarówno na wystawcę dokumentu, jak i na pełnomocnika, nie można przyjmować, że obowiązek ten obciąża solidarnie mocodawcę oraz pełnomocnika. Konkludując, trzeba stwierdzić, że podmiotem, na którym ciąży obowiązek uiszczenia opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa, jest wyłącznie mocodawca. Stwierdzenie to odnosi się do wszystkich sytuacji, w których dokument stwierdzający ustanowienie pełnomocnika został wystawiony w sprawach nie wymienionych w art. 2 ustawy o opłacie skarbowej, w przepisie tym ustawodawca wskazał bowiem rodzaje spraw, w których dokumenty stwierdzające ustanowienie pełnomocnika oraz ich odpisy (wypisy) nie podlegają opłacie skarbowej.

Przystępując do rozważenia problemu, czy opłata skarbową uiszczona od dokumentu pełnomocnictwa podlega zaliczeniu do kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony strony reprezentowanej przez adwokata, trzeba mieć na względzie, że opłata ta jest wydatkiem strony, a nie

ustanowionego przez nią pełnomocnika. Zgodnie z art. 98 § 1 k.p.c., strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu). W przytoczonym przepisie wyrażone zostały dwie podstawowe zasady rozstrzygnięcia o kosztach procesu: zasada odpowiedzialności za wynik procesu oraz zasada kosztów niezbędnych i celowych. Pierwsza oznacza, że strona, która przegrała sprawę, zobowiązana jest zwrócić przeciwnikowi poniesione przez niego koszty procesu, druga natomiast – że strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi tylko te poniesione koszty procesu, które były niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony. W doktrynie podkreśla się, że niezbędność oraz celowość kosztów procesu podlega ocenie sądu i jest uzależniona od konkretnych okoliczności sprawy, sąd powinien zatem każdorazowo rozważyć, czy czynność, która spowodowała koszty, była w ujęciu obiektywnym potrzebna do realizacji praw strony, a także, czy i do jakiego poziomu poniesione koszty stanowiły – również z obiektywnego punktu widzenia – wydatek konieczny.

Istotne znaczenie dla oceny niektórych kosztów jako niezbędnych i celowych mają wskazania zawarte w § 2 i 3 art. 98 k.p.c. W zależności od tego, czy strona działa osobiście lub przez pełnomocnika nie będącego adwokatem lub radcą prawnym, czy też przez pełnomocnika będącego adwokatem, wymienione przepisy określają kategorie kosztów, co do których ustawodawca przesądził, że są to koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony. Zgodnie z art. 98 § 3 k.p.c., do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata zalicza się wynagrodzenie, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego adwokata, koszty sądowe oraz koszty nakazanego przez sąd osobistego stawiennictwa strony. Trzeba dodać, że ze względu na treść art. 99 k.p.c. przytoczona regulacja odnosi się również do strony reprezentowanej przez radcę prawnego.

Analiza treści art. 98 § 3 k.p.c. prowadzi do wniosku, że koszt opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa nie może być zaliczony do żadnej z wymienionych w tym przepisie kategorii kosztów, ponieważ jest to wydatek strony, a nie wydatek adwokata. Wylania się w związku z tym pytanie, czy zawarte w art. 98 § 3 k.p.c. wskazanie rodzajów kosztów objętych domniemaniem ustawowym, że są niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony, jest wyczerpującym. Na to pytanie trzeba udzielić odpowiedzi przeczącej, ponieważ

przepis art. 98 § 3 k.p.c. konkretyzuje zasadę ogólną, wyrażoną w art. 98 § 1 k.p.c., nie określa natomiast enumeratywnie kosztów, które należy zaliczyć do kosztów niezbędnych wówczas, gdy strona jest reprezentowana przez adwokata.

Wyczerpujące wyliczenie przez ustawodawcę wszystkich niezbędnych kosztów podlegających zwrotowi w razie wygrania sprawy byłoby – jak trafnie zauważa się w doktrynie – niemożliwe. Przepis art. 98 § 3 k.p.c. należy zatem interpretować w ten sposób, że sąd rozstrzygając o kosztach procesu strony wygrywającej może zasądzić na jej rzecz nie tylko zwrot kosztów wskazanych w tym przepisie, lecz także zwrot innych poniesionych przez tę stronę kosztów, jeżeli okażą się one niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c.

Nie powinno budzić wątpliwości, że ciężący na stronie reprezentowanej przez adwokata obowiązek zapłaty opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa należy do kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony. Uiszczenie tej opłaty – w sytuacji, w której strona nie korzysta odpowiedniego zwolnienia w tym zakresie – stanowi dopełnienie wymagania przewidzianego w obowiązujących przepisach prawa i jest zarazem warunkiem formalnoprawnej zgodności sporządzenia dokumentu pełnomocnictwa z prawem. Tym samym uiszczenie opłaty skarbowej od dokumentu stwierdzającego ustanowienie pełnomocnika jest poniesieniem wydatku, który z obiektywnego punktu widzenia jest konieczny do realizacji praw strony w postępowaniu sądowym. Skoro ustawodawca w art. 98 § 3 k.p.c. zaliczył wynagrodzenie jednego adwokata do kosztów niezbędnych, to nie inaczej – aczkolwiek na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. – należy zakwalifikować koszt poniesionej przez stronę opłaty skarbowej ściśle związanej z udzieleniem temu adwokatowi pełnomocnictwa procesowego.

Źródłem dodatkowych wątpliwości Sądu Okręgowego był publicznoprawny charakter opłaty skarbowej oraz stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 10 lutego 1995 r., III CZP 4/95 (OSNC 1995, nr 5, poz. 79), zgodnie z którym do wynagrodzenia i wydatków jednego adwokata, zaliczanych do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata (art. 98 § 3 k.p.c.) nie dolicza się podatku VAT płaconego od usług adwokackich na podstawie przepisów ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz.U. Nr 11, poz. 50 ze zm.).

Sąd Okręgowy trafnie zauważył, że opłata skarbową od dokumentu stwierdzającego ustanowienie pełnomocnika ma charakter publicznoprawny. Taka kwalifikacja omawianego wydatku nie stanowi jednak dostatecznego argumentu przeciwko tezie, że koszt opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa udzielonego adwokatowi stanowi koszt niezbędny do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c. Ogólne sformułowanie powołanego przepisu nie pozwala na różnicowanie kosztów strony na wydatki o charakterze cywilnoprawnym oraz na wydatki ponoszone na pokrycie należności publicznoprawnych. Znaczenie przesądzające ma jedynie kryterium niezbędności określonego kosztu z punktu widzenia celowości dochodzenia praw lub podejmowanej obrony. Do odmiennego wniosku nie może również prowadzić odwołanie się do stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w powołanej uchwale z dnia 10 lutego 1995 r. Uchwała ta dotyczyła bowiem zupełnie innego zagadnienia. (...)

Z powyższych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.